

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЕТИМОЛОГІЇ ТЕРМІНУ «АДВОКАТ»

Професія адвокат має досить давню історію. досліджуючи філософію адвокатської професії та її походження, ніяк не обійтися без екскурсу в аннали давньогрецького судового процесу. саме на прикладі Греції добре простежуються шляхи та логіка виникнення і певні стадії професії, якій судилося згодом перетворитися у нинішню адвокатуру.

історія адвокатури бере свій початок з часів стародавньої Греції та стародавнього риму. За часів Платона професія адвокат вже існувала. адвокатами були видатні діячі демосфен, юлій цезар, Цицерон та багато інших історичних особистостей.

термін «адвокат» походить від латинського слова «advocate» – «закликати на допомогу». З часом, визначення суті терміну «адвокат» поповнюється і трактується не всіма однаково. спочатку у стародавньому римі терміном «адвокат» позначалися рідні або друзі позивача, які супроводжували його до суду, давали поради і як однодумці виражали підтримку і співчуття.

Згодом назву «адвокат» було поширено на осіб, які допомагали позивачеві вести процес, збирали документи, підшукували засоби захисту та повідомляли про їхню наявність патронові.

іноді адвокатами звалися навіть свідки. римський літопис з цього приводу дає роз'яснення: хто захищає будь-кого у суді, той (якщо він оратор) називається патроном; адвокатом — якщо допомагає юридичними порадами або своєю присутністю виражає дружню підтримку; повіреним — якщо веде справу, та когнітором, якщо бере на себе справу присутнього і захищає немовби своєю. отже, лише патрони були адвокатами у повному розумінні цього слова.

Філософію адвокатської діяльності давнього риму можна було б висловити в короткій формулі відомого римського ритора і літератора м.Ф.квінтіліана (35-100 р. н.е.), який вважав, що «кримінальний захисник – це ... муж добрий, досвідчений у слові», що відображала відношення римлян до адвоката, як захисника у кри-

мінальній справі, тобто, до професії, що набула суспільного і юридичного визнання на території риму, а потім і Європи.

тільки у часи імперії, коли патронат остаточно розпався, термін «адвокат» почав застосовуватися до судових захисників.

Потреба в появі адвоката була пов'язана з ускладненням суспільних відносин, появою необхідності в особах, які б володіли достатнім рівнем знань з питань застосування правових норм. Пересічні громадяни, які не мали спеціальної підготовки, не могли через брак таких знань самостійно захищати свої інтереси в суді, їм була необхідна допомога людини, добре ознайомленої з нормами матеріального права та формами процесу. саме ці спеціалісти-правознавці одержали назву адвокатів.

від виступу адвоката залежало занадто багато, інакше, чим можна пояснити вимогу смертної кари за безчесність виступу.

рим створив усі передумови для виникнення і розвитку професії під назвою адвокат. але за тих часів не відбулося об'єднання людей цієї професії у спільноту за професійною ознакою. тому кожен працював самостійно.

в Україні формування професійної адвокатури відбулося у польсько-литовську добу (X і V–XVI ст.). у Першому литовському статуті (1529 р.) вживається термін «прокуратор» або «речник» щодо професійних юристів, які здійснювали повноваження представника сторони або її помічника. у ті часи вживається і слово «адвокат» («адвокатус»), але виключно до адміністративних урядовців. у значенні захисника прав сторони термін «адвокат» вперше використовується в «Правах, по которым судится малороссийский народ» (1743 р.), що фактично застосовувався на практиці, хоча й не був прийнятий царським урядом.²¹ пункт глави VIII цього документа присвячено адвокатури: вперше вжито термін «адвокат» або «повірений», яким називають того, хто в чужій справі за дорученням чийось («верчое челобитие»), замість нього в суді «обстоюет, ответствует и расправляется»; головним обов'язком адвокатів вважалися допомога ближнім і служіння справедливості, а тому заборонялося приймати справу, яка суперечила праву та справедливості і якої «без повреждения совести производить невозможно», наголошувалося на обов'язку адвоката сумлінно діяти у справах вдів, сиріт, незаможних. у «Правах» було також вперше передбачено обов'язок реєстрації адвокатів у судах, де вони виявляють бажання працювати; запроваджено присягу відповідного змісту, яку адвокат

зобов'язаний був приносити. особливі вимоги пред'являлися до тих, хто міг стати адвокатом — це чоловіки, повнолітні, християни, розумово й фізично здорові, без будь-яких відхилень, світського стану. встановлювалися обмеження: нехристияни могли захищати тільки своїх одновірців, особи духовного сану вправі були захищати лише духовенство, церкви, монастирі. діяльність адвоката оплачувалася, однак декотрі справи він зобов'язаний був вести безплатно (справи вдів, сиріт, малозабезпечених).у разі завдання шкоди підзахисному умисним порушенням своїх обов'язків, адвокат відшкодовував її у подвійному розмірі та позбавлявся права займатися адвокатською практикою, його могли заарештувати або піддати тілесним покаранням, навіть відрізати язика. Шкоду від ненавмисних порушень своїх обов'язків адвокат мав відшкодувати в повному обсязі, причому суд міг застосувати до нього тюремне ув'язненням строком на чотири тижні.

отже, аналізуючи період від стародавнього риму та Греції і по малоросію, можна сказати, що термін адвокат застосовувався у різних значеннях та з плином часу удосконалювався у своєму значенні.

На сьогоднішній день термін адвокат визначений у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ст.1 у такому значенні: адвокат — фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом.